
Henk Vinken

Beeldende kunst uit Nederland minder zichtbaar

Na jaren van voorspoed en groei is het aantal internationale representaties van beeldende kunst uit Nederland sinds 2010 weer terug op het niveau van voor het midden van de jaren negentig. Hoe komt dat?

In de periode 2011-2013 is de beeldende kunst uit Nederland internationaal minder zichtbaar geworden. De gemiddelde ranking van Nederlandse beeldend kunstenaars tussen de 1000 meest geëxposeerde kunstenaars wereldwijd is licht gedaald van plaats 462 in 2011 tot rond plaats 470 in 2013. De rankings worden bijgehouden door Artfacts.net en in de top 1000 staan 21 Nederlandse kunstenaars, zoals Marlene Dumas (plaats 117), Rineke Dijkstra (174), Erik van Lieshout (395) en ook Erwin Olaf (992). Het aandeel Nederlandse galeries op een selecte groep topbeurzen voor hedendaagse beeldende kunst is, zo laat ook Artfacts.net zien, licht gedaald van 1,9 procent van alle aanwezige galeries in 2011 naar 1,8 procent in 2013. Dat is geen spectaculaire daling, maar de percentages zijn sinds 2005 wel gestaag elk jaar lager, zoals ook blijkt uit de Cultuurindex Nederland: het

indexcijfer van dat aandeel is ten opzichte van 2005 van 100 naar 83 gedaald.

Ondersteuning

De Cultuurindex Nederland kijkt alleen naar de internationale ranking van beeldend kunstenaars en de presentie op topbeurzen in het buitenland. Er zijn zeker sinds midden jaren negentig van de vorige eeuw tal van beleids- en subsidie-instrumenten, onder andere bij het Mondriaan Fonds en DutchCulture | TransArtists, om de zichtbaarheid van Nederlandse kunst in het buitenland te vergroten. Er is, bijvoorbeeld met de Bijdrage Presentatie Buitenland of de Bijdrage Kunstbeurzen van het Mondriaan Fonds, ondersteuning van presentaties van beeldend kunstenaars en galeries in het buitenland. Dat hoeven niet alleen die prestigieuze beurzen te zijn die in de cultuurindex meegenomen zijn, zoals Art Basel (in Basel en in Miami Beach), The Armory Show in New York of Frieze in Londen. Doel van de bijdragen van het Mondriaan Fonds is om de bekendheid en internationale waardering voor hedendaagse beeldende kunst uit Nederland te stimuleren. Hiernaast zijn er nog bijdragen aan *artists in residence*-programma's via gast- en buitenlandateliers en bijdragen aan internationale samenwerkingsprojecten. Mogelijk dat de zichtbaarheid van de Nederlandse beeldendekunstsector op deze punten groter is dan nu uit de Cultuurindex Nederland blijkt. Misschien dat dat ook geldt voor andere facetten, of die nu door overheidsinstrumenten ondersteund worden of niet, bijvoorbeeld als we zouden kijken naar het aantal publicaties, referenties en besprekingen van Nederlandse beeldend kunstenaars in het buitenland. Dat zou tot een gunstiger beeld kunnen leiden, in internationale vergelijking, als er bijvoorbeeld meer en positiever over Nederlandse kunstenaars in het buitenland wordt geschreven dan over kunstenaars uit andere landen in datzelfde buitenland. Voorlopig zijn hierover geen (tijdreeks)cijfers bekend.

Publieke en private sfeer

De vraag is waarom de zichtbaarheid gering is en waarom die zelfs op onderdelen daalt. In juni 2015 verscheen het boek *Nederlandse kunst in de wereld*. Ton Bevers presenteert hierin vergelijkbare maar ook vele andere gegevens over de

presentie van Nederlandse beeldende kunst in het buitenland (Bevers et al. 2015). Ook Bevers heeft het over een beperkte mate van zichtbaarheid en bekendheid van Nederlandse beeldende kunst in het 'wereldcultuurstelsel', al is die zichtbaarheid tussen 1980 en 2013 in eerste aanleg wel toegenomen. Eerst zijn er de jaren van groei van het aantal representaties van Nederlandse en in Nederland wonende kunstenaars in het buitenland. Tot midden jaren negentig is de groei matig, erna, tot 2010, is de groei heel sterk en dan daalt het aandeel hard. En dat in bijna alle landen waar het werk van Nederlanders vaak te zien is, zoals Duitsland, de Verenigde Staten, België en Frankrijk (de top vier). Bevers analyseert ook de zichtbaarheid in twee verschillende sferen: de publieke en de private sfeer. De publieke sfeer omvat overheids-, non-profit- en onderwijsinstellingen naast de publieke ruimte, biënnales, festivals en manifestaties. De private sfeer verwijst naar galeries, veilinghuizen en kunstbeurzen. Mede als gevolg van beleidsinzet, bijvoorbeeld door bijdragen aan het opzetten van een biënnale zoals *Manifesta*, steeg sinds de jaren negentig het aantal representaties in vooral de buitenlandse publieke sfeer sterk, sterker dan die in de private sfeer. In beide sectoren is het aantal representaties sinds 2010 weer terug op het niveau van voor het midden van de jaren negentig (Bevers et al. 2015, 232-299). De indicatoren in de cultuurindex, en zeker die over galeries op topbeurzen, gaan vooral over de zichtbaarheid in het internationale vertonings- en verkoopcircuit in de private sfeer. De inzet van publieke middelen om de zichtbaarheid te vergroten leidt dus vooral tot een verbetering in de publieke sfeer, op manifestaties, biënnales et cetera, maar niet per se tot een positieve wending in de private sfeer.

Veel kleine spelers

Bevers noemt naast forse bezuinigingen op de overheidsuitgaven ook de wereldwijde economische crisis die sinds 2008 een belangrijke oorzaak is van het teruglopend aantal exposities van Nederlandse beeldend kunstenaars. De zichtbaarheid en ranking op het wereldtoneel hebben niet alleen met beleid of de economische situatie te maken, maar ook met de bestaande infrastructuur. De typische structuur van het Nederlandse beeldendekunststelsel maakt dit extra →

gevoelig voor de neerwaartse bewegingen in de beleidsmatige en economische conjunctuur. Juist landen met een klein, gevoelig stelsel worden geraakt. In Nederland zijn maar heel weinig grote spelers op de beeldendekunstmarkt. Er zijn juist vele kleine instellingen zoals kleine galleries, kunstenaarsinitiatieven en beeldende kunstcentra met weinig (betaald) personeel, en daarmee weinig organisatiekracht en nauwelijks vet op de botten zodra de wind uit een verkeerde richting waait (zie ook Lorch 2007). Bevers noemt Nederland 'een klein land met een vrij zwak ontwikkelde kunstmarkt van galleries, beurzen en verzamelaars [...] geen centrumpositie in Europees, laat staan mondiaal verband' (Bevers et al. 2015, 296).

Minder 'gezien worden'

Olav Velthuis heeft onderzoek gedaan naar de mondiale positie van Amsterdamse galleries, onder andere met Artfacts.net-data zoals ook in de cultuurindex worden gebruikt (Velthuis 2015). Ook Velthuis komt tot de conclusie dat galleries weinig meedraaien in het topsegment van de internationale kunstmarkt. Galleries zijn relatief klein, hebben weinig kapitaal en trekken zo weinig internationale kunstenaars en verzamelaars aan. Hij vergelijkt de stal van Amsterdamse met die van Berlijnse galleries en betoogt dat het met het typisch Nederlandse provincialisme wel meevalt: zowel in Amsterdam als in Berlijn worden vooral kunstenaars uit 'eigen land' getoond, in Berlijn is dat percentage zelfs hoger. Aan de stal lijkt het niet te liggen. Het is de zwakke infrastructuur, met zoals gezegd veel kleine spelers die het ook nog eens zonder sterke overkoepelende institutie (zoals in de film- of architectuurwereld) moeten stellen, waardoor juist Nederland in tijden van crisis relatief gezien minder goed mee kan met de steeds sterker geprofessionaliseerde kunstwereld. Het feit dat de presentie op de topbeurzen gestaag afneemt en de internationale

ranking van beeldend kunstenaars licht daalt, is in lijn met deze analyse. Het zijn vooral instellingen als galleries die zich minder op het wereldtoneel kunnen laten zien, terwijl 'gezien worden', 'reputatie' en zelfs *fame* in de *attention economy* een steeds grotere rol spelen. Dat geldt zeker in de kunstwereld, stellen althans de ontwikkelaars van Artfacts.net, een platform waarop je natuurlijk gezien moet worden. ●

Literatuur

- Bevers, T. (et al.) (2015) *Nederlandse kunst in de wereld: literatuur, architectuur en beeldende kunst 1980-2013*. Nijmegen: Vantilt.
- Lorch, C. (2007) 'Steevast jonger en internationaler'. In: *Second opinion: over beeldende kunstsubsidie in Nederland*, 156-163.
- Velthuis, O. (2015) 'De Amsterdamse galerie in een mondiale markt'. In: *Positioning the art gallery: the Amsterdam gallery world in an international context*, 173-198.

Galleries hebben een zwakke infrastructuur met veel kleine spelers en zonder sterke overkoepelende institutie
